

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA TAYYORLOV GURUHI TARBIYALANUVCHILARINI MAKTAB TA'LIMIGA SIFATLI TAYYORGARLIK MONITORINGINI TASHKIL ETISH USULLARI

Sultanova Nilufar

JDPU o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotida tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarini maktab ta'limiga sifatli tayyorgarlik monitoringini tashkil etish usullari va ulardan qanday foydalanish yo'llari hamda uning afzalliklari haqida keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim sifati, tarbiyachi-pedagog, ijodiy, noan'anaviy usullar, monitoring, ertak janri, yakka ish, individual, kichik soha, maktabgacha yosh.

Аннотация: В данной статье упоминаются методы организации контроля качества готовности к школьному обучению воспитанников подготовительной группы в дошкольной организации образования и способы их использования, а также его преимущества.

Ключевые слова: качество образования, воспитатель-педагог, творческие, нетрадиционные методы, мониторинг, жанр сказки, индивидуальная работа, индивидуальность, малое поле, дошкольный возраст.

Annotation: This article mentions methods for organizing quality preparatory monitoring of preparatory group Educators for school education in a preschool educational organization and how to use them, as well as its advantages.

Keywords: quality of Education, educator-educator, creative, unconventional methods, monitoring, fairy tale genre, solo work, individual, small field, preschool age.

Ta'lim sifatini va samaradorligini oshirish, birinchi navbatda tarbiyachi – pedagoglarning mahoroti va ularning ta'lim faoliyatlariga mas'uliyat bilan yondoshishiga bog'liq albatta. Buning uchun tarbiyachi – pedagoglar mashg'ulotlar jarayoniga, markazlarda ishlashga va o'rganilayotgan yangi bilimlarni bolalarga yetkazib berish jarayoniga nisbatan ijodiy – kreativ yondoshgan holda uyushtirishi lozim. Tarbiyachi o'z oldiga o'zi tarbiyalayotgan bolalarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlashni maqsad qilib qo'yar ekan, buning uchun avvalo mashg'ulotlarni

maqsadini aniq belgilab olishi va bilish jarayonini tashkil etishda sifat o'zgarishlariga erishishni nazarda tutishi kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilariga turli noan'anaviy usullar asosida ta'lim berish 6-7 yoshli bolaning maktab ta'limiga sifatli tayyorgarligining samarali kechishiga ko'maklashadi. Noan'anaviy usullar bilan tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning qobiliyatlarini sayqallaydi va qiziqishlarini uyg'otib, mashg'ulot mobaynida zerikish va toliqishlarsiz ijodiy va mantiqiy fikrlashlarini rivojlantiradi. Tarbiya me'yorlariga amal qilish ko'nikmalarini mustaxkamlaydi hamda atrof-olam to'g'risidagi tasavvurlarini tartibga soladi. Maktabga tayyorlov guruhi bolalarini ta'lim – tarbiya jarayonini turli interfaol usullarni qo'llay olish bilan uyushtirishning ahamiyoti katta. Bu esa o'z o'rnida maktabga tayyorlov guruhi tarbiyachi – pedagoglaridan o'z ustida muntazam shug'ullanishni, yetuk tajribani hamda kasbiga nisbatan mas'uliyatni talab qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda, ayniqsa tayyorlov guruhi bolalarida ilk matematik tasavvurlarni shakllantirish juda ahamiyoti kattadir. Farzandlarimizni kelajakda qaysi kasbni egallashidan qat'iy nazar o'z kasbini mahorat bilan egallashi uchun unga matematik bilimlar zarurdir. Shu boisdan ham, tayyorlov guruhi bolalarini maktab ta'limiga sifatli tayyorlashda matematika mashg'ulotlarini turli xil interfaol usullardan, xususan, ertaklar, qisqa hikoyalar, harakatli o'yinlar, arifmetik topshiriqlar, matematik savollar, jamoa bo'lib shug'ullanish, juftliklarda ishlash, masala tuzish, tushuntirish, tetiklashtiruvchi mashqlar, matematik bilimlarni mustaxkamlash uchun o'yinlar bilan tashkil qilinsa ta'limiy jarayonlar mazmunli bo'ladi va bolalarni maktabga tayyorgarlik monitoringini oshishida xizmat qiladi.

Ertak janri obrazlar talqini, g'oyaviy mazmuni va konflikti, syujet va kompozitsiyasi, uydirmalarning o'rnini va vazifasi, til va uslubiga ko'ra shartli ravishda hayvonlar haqidagi ertaklar, sehrli ertaklar, maishiy ertaklar va hajviy ertaklarga bo'linadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar ertak tinglashni yaxshi ko'radilar va ertaklardan hech ham zerikmaydilar. Ertaklar bolalar uchun sehrli tarixgina emas, balki ruhiy muammolarni hal qiluvchi shifokor hamdir. Ertaklar bolaning his – tuyg'ularini rivojlantiradi, hayolotini tarbiyalaydi hamda o'zbek xalq ertaklarining eng sara namunalari bilan tanishtiradi. Bugungi jadal rivojlanayotgan davrda maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi maktabga bolalarni tayyorlashda interfaol usullarni mashg'ulotlar, rivojlanish markazlarda shug'ullanish va boshqa faoliyatlarda to'g'ri qo'llay olishi kerakligini anglashi lozimki bu albatta bolaning maktab ta'limiga sifatli tayyorgarligida xizmat qilsin. Ana shunday interfaol usullardan biri bu matematika mashg'ulotlari va ertaklarni birgalikda uyg'un holda tashkil etishdir.

Taniqli rus olimi, bolalar adabiyoti namoyondasi Korney Ivanovich Chikovskiy shunday yozgan edi: “Menimcha ertakning maqsadi bolada birovning g‘am tashvishi uchun qayg‘urish, o‘zganing shodligi uchun xursand bo‘lish, begona insonning taqdirini xuddi o‘zinikidek boshdan o‘tkazish orqali insoniylikni tarbiyalashdan iboratdir”deya aytib o‘tadi o‘z davrida. Shunday ekan, ertaklar nafaqat bolalarni tarbiyalaydi balkim ularni sifatli va mazmunli ta‘lim olishlariga ham ko‘maklashadi. Bu usul nutq o‘stirish mashg‘ulotlarida va atrof – olam bilan tanishtirish jarayonlarida qo‘l keladi. Ushbu usulni qo‘llash bilan maktabga tayyorlov guruhi bolalarining faqatgina nutqini rivojlantiribgina qolmay, uning intellektual qobiliyati, ruhiyati, e‘tibori hamda hayotining boshqa jabhalariga ham ta‘sir ko‘rsatishimiz mumkin. Mazkur usul bilan tarbiyalanuvchilar o‘z ona tilida obrazli va mantiqiy fikrlashi, eshitishi, eslab qolishi, umumlashtirishi, taqqoslashi kabi aqliy tayyorgarlikka ega bo‘ladilar. K.D.Ushinskiyning aytishicha, bolalarning nutqini egallashlari ularning maktab ta‘limiga tayyor ekanligini bildiruvchi dalildir. Shu sababli ham maktabga tayyorlov guruhi bolalarini maktab ta‘limiga tayyorlashda o‘z tilini puxta egallashlariga, lug‘at boyligini orttirishga, ravon so‘zlashga va to‘g‘ri talaffuz qilishga, jummalarni to‘g‘ri tuza olishiga e‘tibor qaratish talab qilinadi.

Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarining “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturining MTT ta‘lim va tarbiya jarayonining maqsad va tamoyillari asosida bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyasining 3 sohasi - nutq, muloqot, o‘qish va yozish malakalari bo‘lib ta‘lim va tarbiya jarayoni yakunida 6-7 yoshli bola:

- ona tilini eshitadi va tushunadi;
- ona tilida to‘g‘ri talaffuz, mos grammatik shakllar va turli gap tuzilmalaridan foydalanadi;
- chet tilini o‘rganishga qiziqish bildiradi;
- chet tili bo‘yicha dastlabki bilimlarini namoyish etadi;
- badiiy adabiyotga qiziqish bildiradi;
- so‘zning lug‘aviy ma‘nosi, bo‘g‘inli va fonetik tuzilishi to‘g‘risida tasavvurga tushunchaga ega bo‘ladi;
- gapning turli ma‘no shakllarini mustaqil ravishda tuzadi va so‘zlab bera oladi; ona tilida yozishning dastlabki malakalari va vositalaridan foydalanishni biladi.

Tarbiyalanuvchilaridagi deyarli barcha nutqiy muloqotlar va ko‘nikmalar mashg‘ulotlar va mashg‘ulotlardan tashqari vaqtlarda shakllanadi. Masalan; mehnat jarayonida, o‘yin faoliyatida, faollik markazlarida shug‘ullanishda, sayr hamda ertalabki suhbatlar mobaynida bolalarning lug‘ati boyiydi, faollashadi va aniqlashadi. Bolalarni yoshligidan nutqiy tarbiyalash, atrofni o‘rab turgan olamdagi narsa va hodisalarni anglash hamda so‘zlab berish, atrofdagilar bilan munosabatini va

so‘zlashishini yo‘lga qo‘yish hamda tilni - uning ovoz tarkibini, grammatik qurilishini, lug‘atini oddiy anglashga asos bo‘ladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar eshitadigan hamda ma‘nolarini anglaydigan, yodida saqlab qoladigan va foydalanadigan so‘zlarni sekin – astalik bilan atrof –olam bilan tanishishlarida ota – onalari, do‘stlari va tarbiyachining ma‘lumotlari orqali hamda o‘zining lug‘atidagi bor so‘zlariga tayanib bilib oladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar ulg‘ayib borar ekan, ularning qiziqishlari va hohishlari ham o‘z o‘rnida ko‘payadi. Shu boisdan ham maktabgacha ta‘lim tashkilotining maktabga tayyorlov guruhi bolalarini ayrim talaffuzi qiyin so‘zlarni, iboralarni o‘rganishlari bilan bir qatorda o‘zbek xalq maqollari va topishmoqlarini, tez aytishlarini o‘rganishlari ularning bog‘lanishli nutqini o‘stirishga ma‘lum darajada ijobiy natijalarni ko‘rsatadi. Bizga ma‘lumki, maktabgacha yoshdagi bolalarni nutqini o‘stirish turli xil faoliyatlar jarayonida amalga oshiriladi. Masalan; mashg‘ulotlar, rivojlanish markazlarida shug‘ullanish, o‘yin jarayonida, ijtimoiy mehnat bilan shug‘ullanish davomida va boshqalar.

Shunday faoliyatlarda 6-7 yoshli maktabga tayyorlov guruhi bolalarining nutqiy rivojlanish jarayonini boshqaruvchi tarbiyachi mazkur jarayonning qonuniyatlari va uning turli yosh bosqichlaridagi xususiyatlarini bilishi, bolalarning o‘ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda uning nutqiga pedagogik ta‘sir ko‘rsatishning eng samarali yo‘llarini tanlashi kerak. Shuning uchun ham bizning fikrimizcha, sizga havola etiladigan mazkur usul 6-7 yoshli maktabga tayyorlov guruhi bolalari nutqining to‘g‘ri rivojlanishiga pedagogik ta‘sir ko‘rsatishning o‘ziga xos va samarali usullaridan biri deb hisoblaymiz.

Maktabgacha ta‘lim tashkilotining tayyorlov guruhi bolalarini son va miqdor, buyumlarning shakli hamda katta - kichikligi, geometrik figuralar haqidagi tushunchalarni shakllantirish uchun bir xil usullarini amaliyot jarayonida qo‘llash biroz zerikarli, sodda bo‘lib qoldi. Matematik tushunchalar maktabga tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilariga, shu vaqtda qadar nimani bilib olganliklari va nimalarni bilishni hohlashlarini qolaversa, nimalarni uddasidan chiqa olishlarini hisobga olgan holda, aniq tizimlilik asosida hamda ketma-ketlikda berib borilishi kerak. 6-7 yoshli tayyorlov guruhi bolalarining matematik tushunchalarni tez, oson va muoffaqiyotli o‘zlashtirishi, bilish jarayonini, idrokini, ya‘ni sensor tuyg‘ularini rivojlantirish bilan bevosita bog‘liqdir. Shu boisdan ham bola maktabga chiqquniga qadar unda matematik tasavvurlarni shakllantirish uchun maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida barcha faoliyatlar bir-biri bilan chambarchas bog‘langan holda ish olib boriladi. Ana shunday faoliyatlardan biri nutq o‘stirish mashg‘uloti bo‘lsa, ikkinchisi esa matematika mashg‘uloti hisoblanadi. Bu ikkita mashg‘ulot ham tayyorlov guruhi bolalarini maktab ta‘limiga sifatli tayyorlashda muhim ahamiyot kasb etadi. Shuni to‘liq anglagan holda

biz yangi usulni e'tiboringizga havola etmoqchimiz. Mazkur usul 6-7 yoshdagi bolalarda matematik bilimlarning mustaxkam, aniq-ravshan bo'lishi xotiraning, tafakkurning, analiz va sintez, mantiqiy fikrlashlarning yaxshi rivojlanishida xizmat qiladi. Ushbu usulni qo'llashdan asosiy maqsad mantiqiy tafakkurni oshirishdir, ammo matematik o'qitish aniq faktlardan iborat bo'lishi lozim. Ushbu usul yordamida bola tarqatilgan geometrik shakllarni qo'li bilan ushlab ko'rib, uni aylantiradi va uni burchaklarini barmoqlari bilan his etib sanaydi, doira yoki oval bo'lsa barmoqlari bilan aylantirib barcha analizatorlari qatnashgan holda ularda burchaklar yo'qlini yodida yaxshi saqlab qoladi. Mazkur usul orqali ijod qilgan holda matematik tushunchalarni o'rganib, bilimlarini rivojlantirib boradi.

Bugun globallashuv asrida yashayapmiz. Har bir soha innovatsiyalarni talab qiladi. Shunday ekan innovatsiyalarni qo'llashni maktabgacha ta'lim davridan boshlasak, buning mevasi sermahsul bo'ladi. Maktabgacha ta'lim ta'lim tizimining ajralmas bo'lagidir, chunki bola maktabgacha ta'lim tashkilotida ilk bora ijtimoiy jarayonlari shakllandi. U do'stlari, tengdoshlari bilan muloqotga kirishadi, maktabga tayyorgarlik uchun mashg'ulotlar, faollik markazlarida va ta'limiy o'yin jarayonlarida qatnashadi. Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan davrda mashg'ulotlarni oddiy va sodda tashkil etish bolalar uchun juda zerkarli, samarasiz bo'lib qolmoqda. Chunki hozirgi zamon bolasi juda sezgir va zukko. Shu boisdan ham mashg'ulotlarni, faollik markazlarida shug'ullanishni, ta'limiy jarayonlarni yangi inovatsion va interfaol texnologiyalardan foydalanib tashkil etish zarur deb hisoblaymiz. Shunday innovatsion usullarni san'at markazlarida shug'ullanishda ham qo'llash zarurdir. Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda ularni tasavvur olamini va fantaziyalarini boyitish orqali atrof-olam haqidagi tasavvurlarini rivojlantirish muhim vazifalardan biridir. Kompyuterdan foydalanish ayniqsa ta'lim jarayonida foydalanish maqsadga muvofiqdir. Ta'lim faoliyatida zerikarli an'anaviy uslublardan chetlab o'tib, turli ranglarni oson va tez chizish uchun bu usul juda qulay. Bu usul bolaning psixikasining irodaviy va hissiy rivojlanishiga ta'siri ijobiy bo'ladi. Diqqat va aniqlikni mustahkamlaydi, natijada esa bola miyasidagi boshqa o'y-fikrlardan ozod bo'ladi va o'zi bajarayotgan ish bilan band bo'ladi. Va bor e'tiborini shu ishga qaratadi, shu ishni puxta tugallashga bor kuch, g'ayratini ko'rsatadi, bolada qunt bilan ishlash ko'nikmasi shakllanadi va ushbu ishni tugallagach albatta o'z ishidan g'ururlanish va o'z-o'zidan mamnunlik tuyg'usi vujudga keladi, vohalanki buning natijasi albatta ijobiy samara beradi.

Tarbiyachi kompyuter texnologiyasi oldiga 6-7 yoshli bola bilan shug'ullanganda unga kompyuterdan qancha masofa saqlab o'tirish lozimligini va stulda qay tariqa o'tirish kerakligi haqida tushuntirib o'tadi. Hamda yakka ish jarayonida bolani nazorat qilib turadi. Yakka ish jarayoni 10-15 daqiqagacha bo'lishi mumkin. Chunki bolaning

kompyuter qarshisida soatlab o‘tirib qolishi mumkin emas. Shuni inobatga olib tarbiyachi bolaga vaqt beradi. Va buni o‘zi bolani to‘g‘ri yo‘naltirish orqali nazorat qilib boradi. Tarbiyachi mazkur usulni bola bilan yakka holda ishlab olib borsa, natijasi tez va biz kutgandek samara beradi. E‘tiboringizga havola etilayotgan usullar 6-7 yoshli bolalarni muammolaga yechim topishiga undaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim Vazirining 2021-yilning 30-dekabrda 255-son buyrug‘i “Maktabgacha ta’lim xodimlari asosiy lavozimlarining malaka tavsiflari” to‘g‘risida.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 802-sonli Qarori 2020-yil 22-dekabr.
3. “Bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash metodikasi” o‘quv qo‘llanma.T-2020 D.Q.Asqarova.
4. Maktabgacha pedagogika – 2019. F.Qodirova, Sh.Toshpo‘latova, N.Kayumova, M.A‘zamova.